

بدل سازی در آثار هنری

بخش نخست

مازیار نیک‌بر

این عمل به ویژه روی اشیای سفالین یا فلزی ایتالیایی زیاد انجام می‌گرفت و امروزه مرمتگران سده نوزدهم این کشور به بدل ساز مشهور هستند. علاوه بر انگیزه‌های یاد شده، کسب درآمد از این راه توسط جاعلان را می‌توان عمده‌ترین دلیل رواج این عمل دانست. عوامل دیگر چون تحریف تاریخی، شهرت، به دست آوردن مقام و... از دیگر دلایل جعل و بدل سازی هستند.

چگونه می‌توان آثار جعلی را شناسایی نمود؟

جعل و بدل سازی در عرصه‌های مختلف هنر ظهور نموده است. عرصه‌هایی چون: نقاشی، کتابت و نسخه نویسی، سفالگری، شیشه‌گری، فلزکاری و به طور کلی صنایع دستی. در عصر جدید نیز دامنه جعل به عرصه‌های دیگر وارد شد. جعل اوراق بهادار مثل اسکناس و تمبر، با گسترش روز افزون علم، بدل سازان نیز با تجهیز به علم روز کیفیت کار خود را غنا بخشیدند. تا آن جا که شناسایی و تشخیص ماهیت صحیح بعضی از اشیای تقلبی به مهارت و همچنین آزمایش‌های ویژه و پیچیده‌ای نیازمند است. امروزه برای تشخیص صحیح و قدمت آثار و اشیا از روش‌های متفاوت استفاده می‌شود؛ روش‌هایی چون:

- سالیابی رادیو کربنی
- سالیابی ترمولو مینسانس
- استفاده از پرتو U.V. (پرتو فرابنفش)
- استفاده از پرتو I.R. (مادون قرمز)
- استفاده از نور لامپ سدیم
- استفاده از پرتو ایکس
- روش‌ها و آنالیزهای آزمایشگاهی

بدل سازی و جعل آثار تاریخی و هنری از قرن‌ها پیش وجود داشته و در طی گذر زمان، بسته به مقتضیات هر عصر، به شکل‌های متفاوت نمود داشته است.

امروزه نیز به دلایل متعدد جعل آثار تاریخی هنری ادامه داشته و گسترش فراوانی یافته است. دامنه بدل سازی و جعل به عرصه‌های مختلفی کشیده شده است. اشخاص، ارگان‌ها و سازمان‌های زیادی با این معضل روبرو بوده‌اند و از آسیب‌های جعل و بدل سازی مصون نمانده‌اند. این نوشتار از زوایای گوناگون به جعل و بدل سازی می‌نگرد.

دلایل جعل و بدل سازی

همان‌گونه که اشاره شد، دلایل جعل و بدل سازی در گذر زمان، بسته به مقتضیات زمان متعدد بوده است. علاوه بر آن فرهنگ عمومی حاکم بر جامعه در گسترش این امر دخیل بوده است. مثلاً در سده نوزدهم، میل و اشتیاق فراوان اشراف زادگان و نجیب زادگان به داشتن اشیای عتیقه و کمبود این گونه آثار باعث شد که عده‌ای با جعل و بدل سازی و کهنه نمایی، اشیای را به عنوان شیء تاریخی به این علاقه‌مندان و با بهای گزافی عرضه نمایند.

جاعلان همچنین با اطلاع از علاقه‌مندی جهانگردان به داشتن این گونه آثار دست به بدل سازی زدند. در ایتالیا، عده‌ای محوطه کوره‌های باستانی را حفاری می‌کردند و با سوهان زدن و اتصال تکه سفال‌های مختلف ظروف بدلی می‌ساختند یا حتی با چسباندن دو یا چند تکه مجزا از اشیای متفاوت شیء فانتزی جدیدی می‌ساختند و آن را به عنوان یک اثر نادر و منحصر به فرد می‌فروختند.

۱۲- در صورتی که کار را در مهلت تعیین شده انجام دادید، به خود پاداش بدهید.

۱۳- خصوصیات مثبت همکاران و مشتریان را مورد توجه قرار دهید.

۱۴- هر روز محیط کارتان را مرتب کنید. هرگز آنجا را تا روز بعد به حالت آشفته رها نکنید.

۱۵- قبل از این که وقت دیگران را بگیرید خوب فکر کنید وقت آنها به اندازه وقت شما ارزش دارد.

۱۶- فقط زمانی جلسه‌ای تشکیل دهید که راه حل دیگری باقی نمانده باشد.

۱۷- درباره همکاران خود برداشت شخصی نکنید.

۱۸- افراد را تشویق کنید که نظرات خود را بیان کنند - حتی اگر با نظر شما مخالف باشند.

۱۹- برای کاهش زمان جلسه بیشتر شنونده باشید تا گوینده.

۲۰- از افراد بخواهید که فقط در بخش‌هایی از جلسه شرکت کنند که به آنها مربوط است.

۲۱- قبل از رفتن به سفرهای کاری، از ضرورت و مقرون به صرفه بودن آن اطمینان حاصل کنید.

۲۲- زمانی را برای تفریح و پرداختن به کارهای مورد علاقه اختصاص دهید.

۲۳- شنیدن با گوش کردن تفاوت دارد. بیاموزید که همیشه گوش کنید.

۲۴- در تقدیر از کار خوب، سخاوتمند باشید و در سرزنش کردن ملایمت به خرج دهید.

۲۵- جلسات را در دفتر کار همکاران برگزار کنید تا هر وقت لازم بود بتوانید جلسه را ترک کنید.

۲۶- زمانی در نظر بگیرید تا تمام کارمندان بتوانند به دفتر شما مراجعه کنند و زمانی را برای ملاقات عمومی معلوم کنید.

۲۷- به یاد داشته باشید همه به طور یکسان وقت در اختیار دارند.

۲۸- به اهداف دیگران علاقه نشان بدهید.

۲۹- الگوی کاری مدیر را بشناسید و خود را با آن وفق دهید.

منبع:

۱- لونیس، دیوید. مدیریت زمان. ترجمه کامران روح شهباز - تهران: ققنوس، ۱۳۷۷.

استفاده نمایند که به این پرتو حساس بوده و درخشش زیادی از خود نشان می‌دهند. لذا با استفاده از پرتو U.V. می‌توان به راحتی اوراق بهادار مثل اسکناس یا تراول چک را بررسی نمود. اگر قسمت‌هایی از آن دارای فلورسانس نوری خاص بود و درخشش داشت به معنی اصل بودن آن است و در غیر این صورت اسکناس یا تراول چک موردنظر جعلی می‌باشد.

استفاده از پرتو IR (Infra Red)

از این پرتو سالیان متمادی است که برای مقاصد نظامی چون دید در شب و... استفاده می‌شود. در بررسی آثار هنری نیز می‌توان با در اختیار داشتن نمونه‌های شاهد واکنش‌های مواد مختلف را زیر این نور بررسی و مقایسه نمود. از نور IR (مادون قرمز) خصوصاً برای بررسی آثار نقاشی استفاده می‌شود. در این روش با عکاسی توسط فیلم‌های مخصوص مادون قرمز از شیء موردنظر تصویرهایی به دست می‌آورند که در آن تصاویر معمولاً نشانه‌ها یا رد‌هایی پدیدار می‌شوند که در زیر نور مرئی قابل مشاهده نیستند. سپس با بررسی این شواهد که در عکس به رنگ‌های تیره‌تر یا روشن‌تر دیده می‌شوند و مقایسه با نمونه‌های استاندارد می‌توان به تجزیه و تحلیل پرداخت.

استفاده از نور لامپ سدیم

از لامپ سدیم خصوصاً برای بررسی اسناد و آثار نقاشی استفاده می‌شود. اسناد از نظر مورفولوژی (ریخت‌شناسی: سایز، شکل، بافت) یا خواص نوری (رنگ، درخشش و...) در زیر طول موج‌های مختلف نوری بررسی می‌شوند که بازتاب‌ها و درخشش‌های متفاوت دارند. نور مرئی ترکیبی از نورهای مختلف می‌باشد. حال اگر از نوری تک قام مثل نور لامپ سدیم که فقط شامل نور زرد می‌باشد استفاده شود، می‌توان به دلایل نفوذ و عدم انحراف این نور واردی چون، لعاب، چند لایه بودن (در مورد آثار نقاشی) و امضاها و خطوط محو شده (در اسناد و کتب خطی) را آشکار و بررسی نمود.

استفاده از پرتو ایکس

با استفاده از پرتو ایکس می‌توان به جنبه‌های غیرقابل مشاهده آثار پرداخت، یعنی مواردی که در زیر هیچ پرتو و نور دیگری اعم از نور مرئی

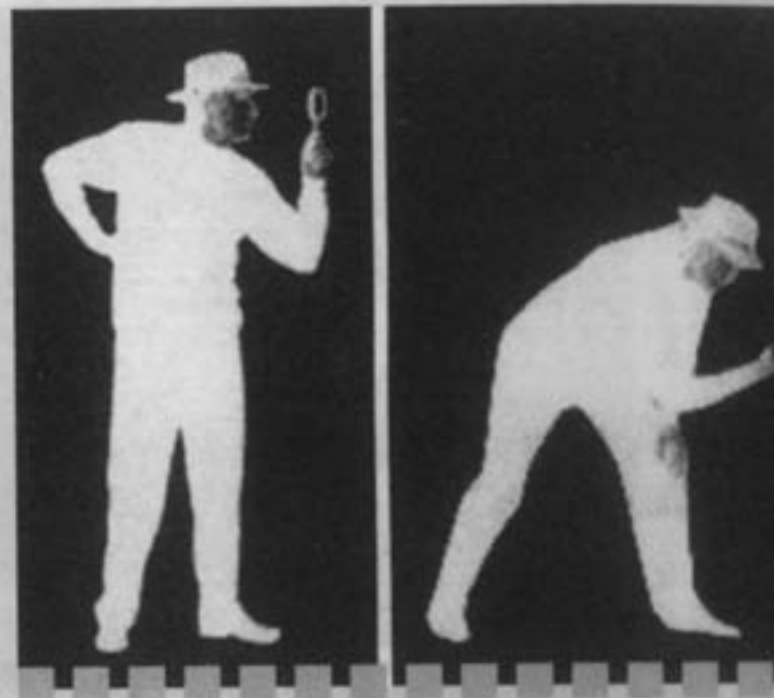
مثلاً یک ظرف سفالین حرارت بیش از ۴۰۰ درجه سانتی گراد ببیند، کلیه مواد رادیو اکتیو خود را که در طی سالیان متمادی جذب نموده از دست می‌دهد. با این فرض که به کلیه اجسام گلی پخته شده حرارتی در همین حد یا بیشتر داده شده است، می‌توان با اندازه‌گیری مواد رادیو اکتیو موجود در آن و سپس مقایسه میزان این مواد رادیو اکتیویته جذب شده با جداول خاص، دقیقاً به زمان ساخت و پخته شدن اثر رسید. این روش در مورد فلزات نیز می‌تواند کاربرد داشته باشد. روش سالیابی ترمولو مینسانس از جمله روش‌هایی است که در آن میزان خطا بسیار کم بوده و نتایج آن قابل اعتماد می‌باشد.

استفاده از پرتو فرابنفش U.V. (Ultra Violet)

این روش، روش بسیار جدید برای بررسی آثار هنری می‌باشد که هنوز عمومیت نیافته است. اساس کار در این روش تاباندن پرتوهای U.V. به شیء یا جسم موردنظر و واکنش نوری جسم به پرتو می‌باشد. بسیاری از مواد در مقابل نور فرابنفش حالت فلورسانس یافته و در مقابل U.V. به نسبت نور مرئی کمی روشن‌تر و مات‌تر مشاهده می‌شوند. هر چه قدر عمر شیئی بیشتر باشد، میزان این روشنی بیشتر می‌شود و در بعضی از موارد نیز حتی اشیا به رنگی غیر از رنگ طبیعی خود فلورسانس می‌نمایند.

حال آن‌که معمولاً همین مواد اگر تازه ساخته شده باشند، در زیر این پرتو تیره‌تر و پررنگ‌تر به نظر می‌رسند. لذا با استفاده از این روش می‌توان مشخص نمود که جسم موردنظر نو می‌باشد یا کهنه از دیگر کاربردهای پرتوهای U.V. مشخص نمودن قسمت‌هایی از کار می‌باشد که مورد تعمیر و یا مرمت قرار گرفته‌اند. چرا که این قسمت‌ها نیز در زیر این پرتو تیره به نظر می‌آیند. گفتنی است که از این روش نمی‌توان برای بررسی همه مواد استفاده نمود. چرا که بسیاری از مواد به دلایل متفاوت ممکن است واکنش‌های نوری دیگری در برابر این نور داشته باشند. مثلاً اگر یک نقاشی که دارای قدمت زیادی باشد، اما مثلاً تجدید ورنی شده باشد، یعنی برای تعمیر مجدداً روی آن ورنی زده شده باشد، در زیر این نور تیره می‌نمایند. و به نظر می‌رسد که نقاشی موردنظر نو می‌باشد.

با فراگیر شدن مسئله جعل اوراق بهادار، دولت‌ها به فکر افتادند که از موادی درون اوراق بهادار

مطالعات تطبیقی

گاهی برای تشخیص قدمت و ماهیت صحیح یک شیء یکی از روش‌های گفته شده کفایت می‌نماید. و گاه بایستی از چندین روش توأمان استفاده نمود و گاه هیچ یک از روش‌های یاد شده نمی‌توانند ماهیت و قدمت صحیح یک شیء را به خوبی مشخص نمایند. در چنین مواردی ضروری می‌نماید که از تجربیات و آموخته‌های کارشناسان هنری (در هر مورد) استفاده نمود. این بخش از کار را اصطلاحاً «مطالعات تطبیقی» می‌نامند که درباره آن بحث خواهد شد. آنچه لازم به یادآوری است ذکر این نکته است که بررسی آثار مشکوک هنری منحصرآکاری علمی یا هنری نمی‌باشد بلکه ترکیبی از این دو یعنی کارشناسی علمی و هنری می‌باشد.

سالیابی رادیو کربنی

اساس این روش اندازه‌گیری میزان کربن ۱۴ موجود در شیء می‌باشد که به مرور از طبیعت جذب شیء شده است. این روش، روش کاملاً دقیق نیست و گاه خطاهای بسیار فاحشی در این گونه سالیابی روی می‌دهد به دلیل این که ممکن است شیء موردنظر به دلایلی بیش از حد مشخص کربن ۱۴ جذب کرده یا از دست داده باشد. بنابراین نتایج آن کاملاً قابل اعتماد و استفاده نیست. سالیابی رادیو کربنی یکی از اولین روش‌های شناخته شده برای تعیین سن و قدمت اشیاء می‌باشد.

سالیابی ترمولو مینسانس

از این روش بیشتر برای سالیابی اشیای پخته شده و حرارت دیده استفاده می‌شود. اساس این روش براساس جذب مواد رادیو اکتیو توسط شیء می‌باشد. گفتنی است که اگر شیء یا جسمی،

U.V. و IR و... قابل مشاهده نیست. مثلاً اگر روی یک اثر نقاشی دوباره بوم سازی و نقاشی شده باشد، در زیر پرتو ایکس قابل مشاهده است. اگر شیئی در چند مرحله ساخته شده باشد و سپس به یکدیگر متصل شده باشد با پرتو نگاری ایکس می‌توان پی برد که این شیء در یک مرحله ساخته نشده، بلکه چند مرحله ساخته شده است و یا آن که قسمتی از آن در سال‌های بعد از ساخت اثر به آن الحاق شده است.

روش‌ها و آنالیزهای آزمایشگاهی

همچنان که از نام آن مشخص است این روش براساس نتایج و تحلیل‌ها و داده‌های آزمایشگاهی استوار است. در این روش به تعیین ماهیت مواد به روش‌های آزمایشگاهی پرداخته و آن گاه به ارائه تحلیل و نظر می‌پردازند. در این روش برای پی بردن به این که یک شیء جعلی و بدل است کافی است تا ردپا و نشانه‌هایی از مواد جدید در شیء یافت شود. مثلاً بسیاری از عناصر و مواد در طی صد سال اخیر کشف شده‌اند حال اگر از این عناصر جدید در یک شیء که در ظاهر تاریخی می‌باشد وجود داشته باشد با تعیین ماهیت عناصر آن شیء می‌توان نتیجه‌گیری نمود که شیء موردنظر دارای قدمت نیست. از این روش خصوصاً در آنالیز آثار فلزی چون برنز و آلیاژهای آن زیاد استفاده شده است. علاوه بر آن گاهی اوقات بر عکس این نیز اتفاق می‌افتد. بدین صورت که در گذشته امکان جداسازی و خالص سازی بسیاری از موارد را نداشتند. لذا به عنوان مثال کارشناسان آزمایشگاهی با آنالیز و آزمایش از یک ظرف برنزی و دقیق بودن میزان ترکیب عناصر آن نتیجه‌گیری می‌نمایند که به طور حتم این شیء متعلق به زمان حال می‌باشد و نه گذشته.

مثال دیگر در این مورد بررسی تغییرات مواد در طی سالیان می‌باشد. مثلاً آثار چوبی و اسناد کاغذی به مرور زمان دچار تقلیل وزن و کاهش سلولز می‌شوند و طبیعی است که آثار و اسنادی که تاریخی می‌باشند بایستی از این نظر نیز بررسی شوند. اگرچه که ممکن است این تغییرات در شیء به وجود آمده باشد و به صورت مصنوعی باشد؛ مثلاً سند یا اثر را در شرایط بد آب و هوایی (گرما، نور) قرار داده باشند تا کهنه به نظر برسند.

در روش‌ها و آنالیزهای آزمایشگاهی از امکاناتی چون بررسی‌های میکروسکوپی - کروماتوگرافی

ب: همان تابلو پس از پاک سازی (اصلی)

الف: پرتو رامبراند (بدلی)

با استفاده از پرتو ایکس و پرتو IR، کارشناسان متوجه وجود اثری از پرتو رامبراند در زیر یک نقاشی بدلی شده‌اند.

بررسی و تطبیق نمونه‌های کشف شده با نمونه‌های شناخته شده و اصل متعلق به همان عصر و دوره می‌باشد. که اگر این مشخصات را با یکدیگر تطبیق نمایند می‌توان نظر به اصل بودن اثر داد.

نتیجه‌گیری

برای تشخیص قدمت صحیح اثر و بدل یا اصل بودن هر شیء لازم است تا از چندین روش در کنار یکدیگر استفاده شود تا به نتیجه مناسب رسید و با توجه به محدود بودن امکانات گاه شاید نتایج به دست آمده با تناقض‌هایی همراه باشد. به همین دلیل است که مهمترین بخش کار، بخش پایانی یعنی مطالعات تطبیقی می‌باشد. مطالعات تطبیقی، روند کار را از یک کار علمی صرف به کاری علمی - هنری تبدیل می‌نماید.

با این حال و به دلیل امکان بروز خطاهای انسانی - آزمایشگاهی به هر حال ممکن است جاعلی چون المیر دواری (Elmyr de Hory) بتواند موفق شود نزدیک به نیم قرن کارشناسان را فریب دهد. در چنین مواقعی چاره جز آن نداریم که موقتاً کلاهمان را به علامت احترام به این استادان برداشته و در انتظار کشفیات تازه علمی در این زمینه بمانیم.

(گازی و لایه نازک)، اسپکتروسکوپی، بررسی خواص و ماهیت‌های فیزیکی و شیمیایی و... برای تعیین ماهیت مواد و مقایسه استفاده می‌شود.

مطالعات تطبیقی

همچنان که در بخش آغازین مطلب گفته شد، استفاده از تجربیات و آموخته‌های کارشناسان هنری یکی از مهمترین بخش کار در زمینه تشخیص آثار جعلی و بدل می‌باشد. به عنوان مثال بررسی بعضی از اسناد و دست‌نوشته‌ها فقط با کمک کارشناسان خط است که به نتیجه لازم می‌رسد. مثال دیگر در این زمینه بررسی آثار نقاشی‌های سه پایه‌ای می‌باشد. هر نقاشی برای خود دارای سبک، تکنیک و یا روش‌های مشخص و شناخته شده‌ای می‌باشد که در کارهای خود از آنها استفاده می‌نمایند، حتی نوع قلم زدن و نحوه رنگ گذاشتن روی بوم که اصطلاحاً به آن «پنتیمنتو» (Pentimento) می‌گویند که معنای تحت الفظی آن «رد قلم» می‌باشد؛ کارشناسان با بررسی‌های دقیق و از نزدیک پنتیمنتوهای هر اثر و مقایسه آن با دیگر کارهای شناخته شده و اصلی از نقاشی موردنظر نسبت به صحت نقاشی مورد بحث به ابراز نظر می‌پردازند.

از دیگر جنبه‌های روش مطالعات تطبیقی،

منابع:

- 1- <http://www.guardian.co.uk/arts/features/story/0.11710.912929.00.html>
- 2- <http://www.artcult.com/forged.htm>
- 3- <http://www.museum-security.org/conmanofcentury.html>
- 4- <http://www.pimall.com/nais/bk.arttheft.html>
- 5- <http://www.javafred.com/rdkant1.htm>
- 6- <http://www.mystudio.com/gallery/han/head.html>